

JOCHEWED FLUMENKER

ur. 1919; Lublin

Miejsce i czas wydarzeń	Lublin, II wojna światowa
Słowa kluczowe	Lublin, II wojna światowa, wejście Niemców do Lublina, ukrywanie się, ulica Bernardyńska 18, losy rodziny

Losy rodziny po wybuchu II wojny światowej

17 września wstąpili Niemcy do Lublina – to było na żydowski Nowy Rok, Rosz Haszana. I zaraz następnego dnia wzięli mężczyzn, zdaje się do czterdziestu lat, do pracy. Pierwszego dnia pracy część uciekła na stronę rosyjską, szczególnie młodzi. Ale byli [tacy], którzy mimo różnych pogłosek [o planach Niemców] nie wierzyli w to. Już na początku jak [Niemcy] przyszli, były słuchy, że w województwie lubelskim zrobi się rezerwat [dla Żydów] – potem wiedzieliśmy, że to są obozy, ale [początkowo mówiło się] „rezerwat” – i do tego rezerwatu przyjadą wszyscy Żydzi z Europy. Znaczą z Czechosłowacji, z Niemiec i tak dalej. Ale nie wierzyliśmy w to. W każdym razie w Lublinie od pierwszej chwili zaczęło się najgorsze, co mogło być. Twierdzono, że przede wszystkim dlatego, że tu był pruski dowódca. Na przykład w Zamościu był austriacki, [uważano] że [tam] jest lepiej, część ludzi z Lublina uciekała do Zamościa. Przed 11 listopada [19]39 roku były masowe aresztowania Żydów i Polaków. Najpierw [Niemcy] prosili po dobroci, żeby [Żydzi] podali [nazwiska] bogatych ludzi, a jak nie mówili, to bili [ich]. Każdy mówił tylko o Kenigsbergu, bo wiedzieli, że jemu nie zaszkodzą. Był jeden znajomy bliski nasz, jego bili, to on powiedział: Frajd–Goldsztajn. To była nasza firma, [która] miała ten sklep. Ale jak żona [przekazała] mu jedzenie, to on posłał z powrotem kartkę, [żeby] powiedzieć Frajdowi i Goldsztajnowi, żeby wyjechali z Lublina. I wtedy pojechaliśmy do Zamościa, bo stale słyszeliśmy, [jak już] powiedziałam, że tam był austriacki komendant, to względnie dobrze.

Matka moja i siostra zostały w Lublinie, bo nam się zdawało, że Hitler kobietom nic nie zrobi. Ja uciekałam z ojcem, ale po jakimś czasie wróciliśmy. Na początku Churchill mówił, że będzie Blitzkrieg, to znaczy, że bardzo krótko potrwa wojna, [więc uznaliśmy, że] możemy się rozdzielić. Szczególnie, że wierzyliśmy, że im będzie tu o wiele lepiej [niż] nam na tułaczce. Ale w [19]40 roku, jak – będąc we Lwowie – Churchill powiedział, że dopiero w [19]42 otworzy drugi front – wtedy nielegalnie przyjechaliśmy do Lublina. Wałęsaliśmy się w różnych miejscach, ja z ojcem jakoś wykradliśmy się, a matka została w getcie. Znaczą wtedy otworzyli getto. Początkowo

mieszkała jeszcze w swoim mieszkaniu na Bernardyńskiej 18, dokąd przeprowadziliśmy się z Kowalskiej w 1934 roku. Ale niedługo mieszkała tam, bo wypędzali wszystkich Żydów z tej dzielnicy i poszła na Lubartowską do jednego pana Dawidsona, który był w Judenracie. On był w komitecie żydowskim przed wojną, on był raczej z tych, którzy pomagali Żydom. Kiedy wiedział, że jest jakieś przesiedlenie, to uprzedzał. Ale to już nie pomogło. Jego całą rodzinę i moją matkę z siostrzyczką, zdaje się 17 marca [19]42 roku, kiedy było pierwsze przesiedlenie, wzięli. Najpierw stali na Kowalskiej ci wszyscy, siostra moja miała dwanaście lat i była bardzo ładna. Słyszałam [od jednego kolegi, że] podszedł do niej tam, jak ona stała, Niemiec i powiedział: – Jeśli masz gdzie iść, upadnij, a pod koniec ja cię wezmę i przyprowadzę tam, gdzie mówisz. To ona mówi: – Tak. Mam gdzie iść, ale muszę iść z matką. On nie pozwolił, to ona poszła razem z matką. Opowiadali, że przyprowadzili ich do synagogi tej wielkiej i stamtąd [wywieźli] do Bełżca. Czy to prawda, czy nie, nikt nie może stwierdzić, ale tak mi ten [kolega] powiedział, że był świadkiem tego, jak byli na Kowalskiej. Na Kowalskiej ich zebrano. I zginęli. Myśmy z ojcem jakoś ocalili i w [19]46 roku byliśmy w Lublinie, to znaczy byliśmy cały czas w okolicy Lublina. Chowaliśmy się u różnych ludzi, ale nie chcieli nazwisk powiedzieć, też bali się przecież.

Data i miejsce nagrania	2005-05-24, Lublin
Rozmawiał/a	Marta Kubiszyn, Tomasz Czajkowski
Transkrypcja	Marta Kubiszyn
Redakcja	Justyna Molik
Prawa	Copyright © Ośrodek "Brama Grodzka - Teatr NN"